

## EKSPORT ŻYWNOŚCI W POLSCE NA TLE KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ

Wojciech Mroczek\*  
Narodowy Bank Polski

**Streszczenie.** W artykule przeanalizowano eksport polskiej żywności na rynek Unii Europejskiej w latach 2000-2016. Analiza objęła eksport w ujęciu brutto oraz wartości dodanej. Wzrost znaczenia żywności w strukturze produktowej był najważniejszą zmianą w polskim eksporcie po 2000 r. Żywność należy do najważniejszych kategorii polskiego eksportu brutto. Ze względu na strukturalnie niższą importochłonność, znaczenie tych produktów jest jeszcze wyższe w przypadku eksportowanej krajowej wartości dodanej. W analizowanym okresie dynamika eksportu żywności była nie tylko wyższa niż przeciętnie w pozostałych grupach towarowych, ale również nieco wyższa w porównaniu z eksportem dóbr związanych z międzynarodowymi łańcuchami wartości dodanej. Na wysoką konkurencyjność polskiej żywności na rynkach zagranicznych może wskazywać zwiększający się udział Polski w światowym eksporcie żywności oraz imporcie krajów UE. Znaczenie Polski w światowym eksporcie żywności jest prawie dwukrotnie wyższe niż w eksporcie pozostałych towarów. W badanym okresie znacząco wzrósł również udział żywności pochodzącej z Polski na rynkach krajów UE, zwłaszcza Europy Środkowo-Wschodniej.

**Słowa kluczowe:** eksport, żywność, konkurencyjność, Polska, Unia Europejska.

**Kody JEL:** F14, F15, Q17.

## POLAND'S EXPORTS OF FOOD AGAINST THE BACKGROUND OF OTHER EUROPEAN UNION COUNTRIES

The article analyses Polish food exports to the European Union in the years 2000-2016. The analysis covers both exports in gross value terms and in value added terms. The importance of food in the product structure has been the most notable change in the Polish exports after 2000. Recently, food is one of the most important categories of Polish exports. Due to the lower import intensity, the importance of these products is even higher in the case of exported domestic value added. In the years 2000-2016, the dynamics of food exports was not only higher than the average in other commodity groups, but also slightly higher than the exports of goods related to global value chains. The high competitiveness of Polish food on foreign markets may indicate the growing Poland's share in world food exports and in imports of EU countries. Thus, Poland's share in world food exports is nearly twice higher than in other goods. In the analysed period, the share of food originating in Poland in the EU markets also increased significantly, especially in the Central and Eastern Europe.

**Keywords:** exports, food, competitiveness, Poland, European Union.

**JEL classification codes:** F14, F15, Q17.

---

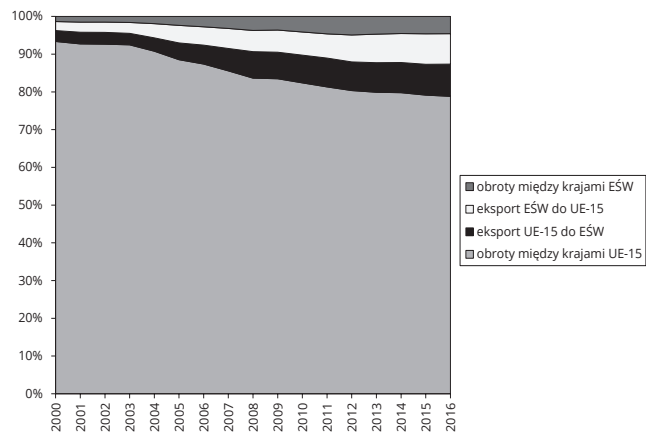
Obserwowana w ostatnich latach wyższa dynamika eksportu żywności, w porównaniu z pozostałymi kategoriami, zwiększający się udział Polski zarówno w eksporcie Unii Europejskiej, jak i w eksporcie światowym oraz rosnący udział polskich produktów na rynkach głównych partnerów handlowych wskazują na wysoką konkurencyjność polskiego eksportu żywności<sup>1</sup>. Znaczny wzrost eksportu żywności, jaki dokonał się w ostatnich latach, przyczynił się także w istotny sposób do poprawy ogólnego salda w polskim handlu zagranicznym.

Analiza wyników handlu zagranicznego wskazuje z jednej strony, że żywność należała do najszybciej rosnących

grup towarowych w polskim eksporcie, a z drugiej – że jej eksport z Polski charakteryzował się jedną z najwyższych dynamik eksportu żywności w Unii Europejskiej i na świecie. Wysoka dynamika eksportu obserwowana w latach 2000-2016 wpłynęła na zwiększenie się udziału żywności w polskim eksporcie. W latach 2000-2016 wartość eksportu żywności wyrażona w euro rosła o 14% średniorocznie, a więc nieco szybciej niż wartość eksportu pozostałych kategorii (wzrost o 12%). Oznacza to, że w ciągu szesnastu lat wartość eksportu żywności wzrosła ośmiokrotnie. Spośród krajów UE wyższą dynamikę eksportu żywności

**Wykres 1**

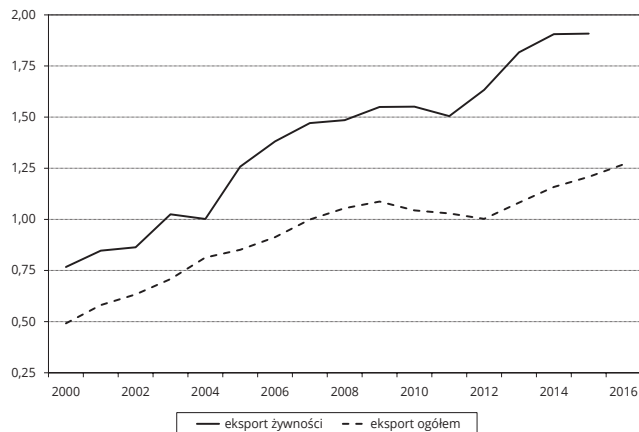
**Główne kierunki handlu żywnością wewnątrz Unii Europejskiej**



Źródło: Eurostat.

**Wykres 2**

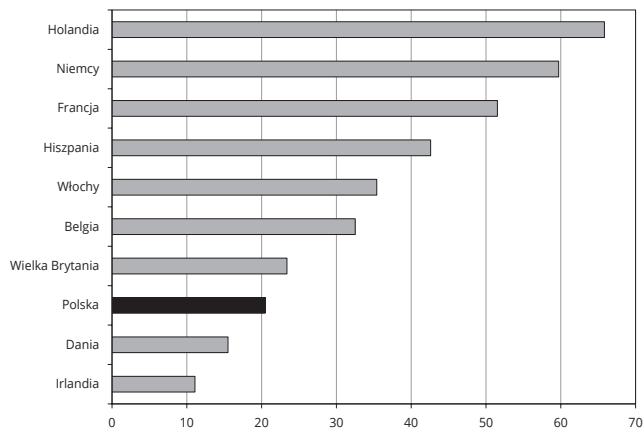
**Udział Polski w światowym eksporcie ogółem i eksporcie żywności (%)**



Źródło: WTO.

**Wykres 3**

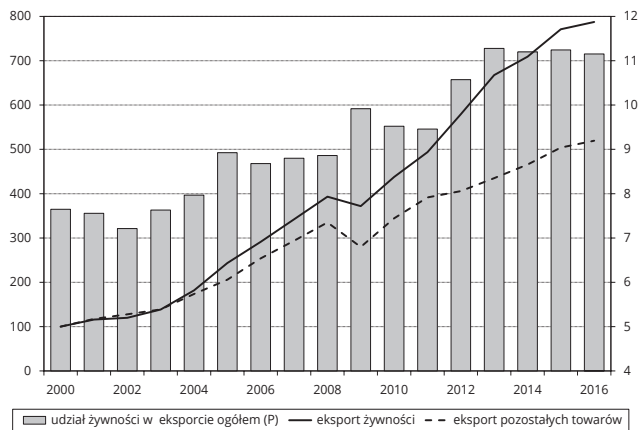
**Najwięksi eksporterzy żywności w UE w 2016 r. (wartość eksportu w mld EUR)**



Źródło: Eurostat.

**Wykres 4**

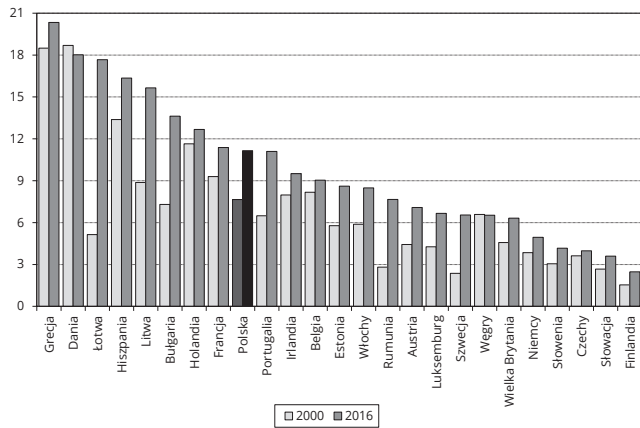
**Dynamika polskiego eksportu żywności i pozostałych towarów (rok 2000 = 100) i udział żywności w eksporcie ogółem (%)**



Źródło: Eurostat.

**Wykres 5**

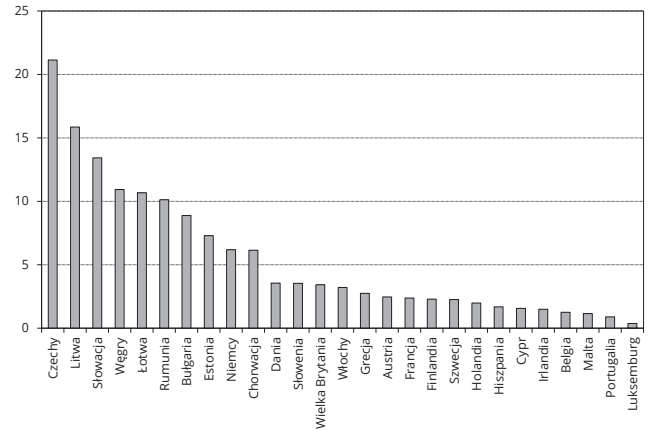
**Udział żywności w eksporcie krajów UE  
(% eksportu ogółem)**



Źródło: Eurostat.

**Wykres 6**

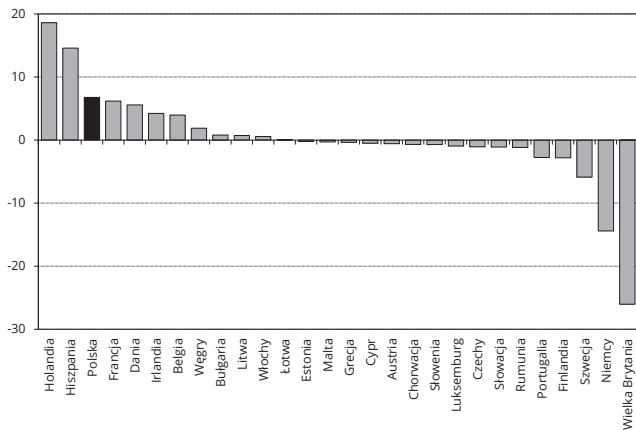
**Udział Polski w imporcie żywności krajów UE  
w 2016 r. (%)**



Źródło: WTO.

**Wykres 7**

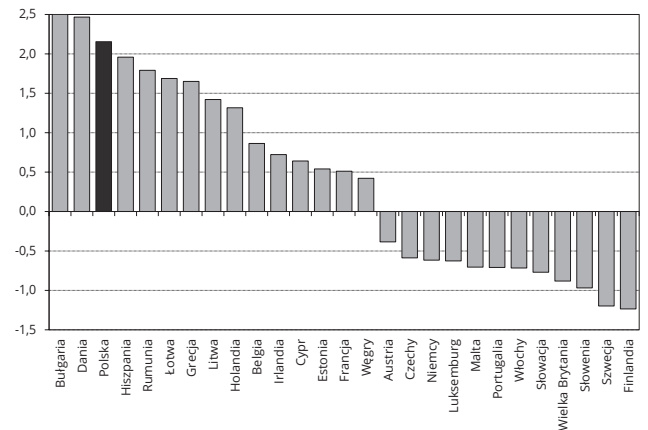
**Saldo w handlu żywnością w krajach UE  
w 2016 r. (mld EUR)**



Źródło: Eurostat.

**Wykres 8**

**Wskaźniki RCA w handlu żywnością krajów UE  
w 2016 r.**



Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

w latach 2000-2016 odnotowały tylko Łotwa (średnio o 20% rocznie), Rumunia (18%) i Litwa (16%).

Skala wzrostu eksportu żywności w Polsce, jaki nastąpił w latach 2000-2016 była podobna do tej, jaka miała miejsce w kategoriach związanych z międzynarodowymi łańcuchami wartości dodanej (GVC), w tym w przemyśle motoryzacyjnym. Jednak w przypadku wzrostu eksportu żywności szczególnie duże znaczenie miała krajowa wartość dodana (KWD). Według statystyki wartości dodanej OECD – *Trade in Value Added* (TiVA), w 2014 r. KWD stanowiła 74% eksportu żywności z Polski, podczas gdy w eksporcie ogółem obejmowała 67% wartości sprzedawanych zagranicę towarów i usług. Udział KWD w eksporcie żywności kształtuje się w Polsce na poziomie nieco wyższym niż średnio w krajach Unii Europejskiej (71%). Największy udział KWD charakteryzuje eksport żywności w Rumunii, Grecji i Bułgarii, gdzie przekracza 80%. Z kolei KWD stanowi niewiele ponad połowę w eksporcie żywności w Irlandii i Czechach (poniżej 60%).

Biorąc pod uwagę KWD, udział żywności w polskim eksporcie jest wyższy niż według oficjalnych statystyk handlu zagranicznego obejmujących zarówno krajową, jak i zagraniczną wartość dodaną (ZWD). Mierząc eksport krajową wartością dodaną, znaczenie żywności jest o ok. 1 pkt proc. wyższe niż wynikałoby to z wielkości jej eksportu brutto. Według KWD eksport żywności jest najważniejszą grupą w polskim eksporcie (w ujęciu eksportu brutto jest nią przemysł samochodowy, w którym jednak udział krajowej wartości dodanej jest nieznacznie wyższy niż ZWD).

Podobnie, jak w większości pozostałych grup towarowych, w latach 2000-2014 w polskim eksporcie żywności następował wzrost udziału zagranicznej wartości dodanej. Ponadto ZWD w polskim eksporcie rosła nieco szybciej niż średnio w eksporcie żywności w krajach UE. Wpłynął na to prawdopodobnie napływ inwestycji zagranicznych do branż związanych z eksportem żywności (Chechelski 2016). W 2000 r. ZWD stanowiła 15% polskiego eksportu żywności nieprzetworzonej i 17% eksportu żywności przetworzonej. Udział ZWD w latach 2000-2014 zwiększył się odpowiednio o 8 i 9 pkt. proc. (w krajach UE w tym samym czasie zwiększył się odpowiednio o 6 i 7 pkt. proc.).

W Polsce, jak i ogólnie w krajach Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW), dynamika eksportu żywności była w omawianym okresie wyraźnie wyższa zarówno w porównaniu z krajami UE-15, jak i ogółem na świecie. W latach 2000-2016 eksport żywności z krajów EŚW rósł w tempie 12% średniorocznie, podczas gdy w pozostałych krajach Unii zwiększał się o 5% średniorocznie. Według szacunków WTO światowy eksport żywności w latach 2000-2015 zwiększał się o 8% średniorocznie.

Najważniejszym czynnikiem wzrostu eksportu żywności w Polsce, podobnie jak w pozostałych krajach EŚW, było wejście do Unii Europejskiej. W latach 90. eksport żywności rósł głównie w wyniku dużej sprzedaży na rynki krajów b. ZSRR. Częste kryzysy oraz liczne przejawy protekcjonizmu, zwłaszcza na rynku rosyjskim, stały się jednak barierą dalszego wzrostu sprzedaży do tego regionu. Liberalizacja dostępu do rynku UE-15 (największego importera żywności na świecie), towarzysząca jej liberalizacja dostępu do rynku

nowych państw członkowskich oraz objęcie krajów EŚW wspólną polityką rolną okazały się silnymi determinantami wzrostu eksportu żywności na rynek UE.

Liberalizacja handlu produktami rolnymi przyczyniła się do przyspieszenia wewnątrzunijnego handlu żywnością. W latach 2000-2016 eksport EŚW do krajów UE-15, podobnie jak handel między krajami EŚW, rósł średniorocznie w tempie 14%. W podobnej skali zwiększył się eksport żywności z UE-15 do krajów EŚW (o 13% średniorocznie). Natomiast handel między krajami UE-15, gdzie nie nastąpiła zmiana warunków wymiany, zwiększał się w latach 2000-2016 przeszło trzykrotnie wolniej (4% rocznie). Nadal jednak dominujące znaczenie w handlu żywnością w UE mają właśnie obroty między krajami Europy Zachodniej, na które przypada blisko 80% ich wartości<sup>2</sup> (wykres 1).

Dynamika eksportu żywności w Polsce w omawianym okresie należała do najwyższych nie tylko w Unii Europejskiej, ale także na świecie. W latach 2000-2015 udział Polski w światowym eksporcie żywności wzrósł przeszło trzykrotnie (z 0,6% do 1,9% – wykres 2). Udział Polski w światowym eksporcie żywności jest prawie dwukrotnie wyższy niż w eksporcie pozostałych towarów (1,1% w 2015 r.). Obecnie (na podstawie danych dla 2015 r.) Polska jest osiemnastym największym eksporterem żywności na świecie i siódmym wśród krajów UE (wykres 3). Wzrost wartości eksportu żywności w Polsce był w tym czasie najwyższy wśród 25 największych eksporterów żywności.

Wzrost eksportu i znaczenia żywności był jedną z najważniejszych zmian, jakie nastąpiły w strukturze produktowej polskiego eksportu na początku XXI w. W wyniku wyższego tempa wzrostu eksportu żywności, w porównaniu z pozostałymi kategoriami towarowymi, jej udział w polskim eksporcie zwiększył się w latach 2000-2016 z 7,6% do 11,2% (wykres 4). W Polsce udział żywności w eksporcie ogółem jest wyższy niż średnio w Unii Europejskiej (w 2016 r. odpowiednio: 11,2% i 8,7%). Najwyższy udział żywności w eksporcie zanotowano w: Grecji (powyżej 20% eksportu ogółem), Danii, na Litwie i Łotwie (powyżej 15%), a najniższy: w Finlandii, Słowacji, Czechach, Słowenii i Niemczech (we wszystkich tych krajach kształtuje się na poziomie poniżej 5%) – wykres 5. Specjalizacja w eksporcie żywności w Polsce jest znacznie wyższa niż w innych krajach Grupy Wyszehradzkiej. Drugie miejsce pod tym względem zajmują Węgry, gdzie eksport żywności stanowi 6,5%, podczas gdy jeszcze na początku poprzedniej dekady udział żywności w węgierskim eksporcie był tylko nieznacznie niższy niż w Polsce. W niemal wszystkich krajach Unii między rokiem 2000 a rokiem 2016 wzrósł udział żywności w eksporcie. Włączenie się nowych państw członkowskich do wspólnotowego rynku rolnego było głównym czynnikiem wzrostu eksportu żywności w krajach UE.

Jednocześnie w latach 2000-2016 wzrósł udział UE w polskim eksporcie żywności. Eksport żywności do krajów Unii rósł bowiem szybciej niż eksport żywności ogółem. Było to przede wszystkim wynikiem otwarcia unijnego rynku w 2004 r., a także silnego ograniczenia eksportu do Rosji, która była wcześniej głównym odbiorcą polskiej żywności wśród krajów trzecich. Na wzrost znaczenia rynku UE

w polskim eksporcie żywności (ponad 80% w 2016 r.), w porównaniu z pozostałymi kategoriami towarowymi, ma wpływ także relatywnie wysoki poziom ochrony rynków rolnych w krajach trzecich. Ponadto dywersyfikacja rynków eksportowych (mierzona udziałem rynków pozaeuropejskich) w przypadku żywności jest większa niż w przypadku pozostałych towarów, co może wskazywać na większą zdolność dostosowywania się eksporterów do zmian popytu. Od roku 2012 pozytywny wpływ na dynamikę polskiego eksportu żywności miał szybki wzrost sprzedaży do krajów pozaeuropejskich. W latach 2012-2016 ich udział w polskim eksporcie żywności zwiększył się z 10% do 13% (podczas gdy w pozostałych kategoriach kształtował się on średnio na poziomie poniżej 10%).

Kolejną zmianą strukturalną obserwowaną w latach 2000-2016 był znaczny wzrost udziału żywności pochodzącej z Polski na rynkach krajów UE. W 2016 roku z Polski pochodziło blisko 4% importu żywności krajów UE wobec niespełna 1% w roku 2000. Polska żywność miała szczególnie duże znaczenie na rynkach EŚW (13% wartości importu krajów tego regionu pochodziło właśnie z Polski). Największe znaczenie miała ona w Czechach (21%), na Litwie (16%) oraz Słowacji (13%) (wykres 6)<sup>3</sup>. Mniejsze znaczenie miały natomiast dostawy z Polski w krajach UE-15, gdzie na nasz kraj przypadało zaledwie 3% importu żywności ogółem. Polscy eksporterzy żywności największy udział zdobyli na dwóch rynkach – niemieckim (6%) i duńskim (prawie 4%).

Zmniejszanie się ujemnego salda w polskim handlu zagranicznym i dodatnie saldo, jakie odnotowała Polska w wymianie towarowej z zagranicą w latach 2015 i 2016, wynikało w dużej mierze z systematycznie powiększającej się nadwyżki w handlu żywnością. O ile w 2000 r. dodatnie saldo w handlu żywnością wyniosło zaledwie 6 mld euro, to w 2015 r. zwiększyło się do 7,5 mld euro. Według danych Eurostatu, w 2016 r. Polska notowała trzecie najwyższe dodatnie saldo w handlu żywnością wśród krajów Unii (wyższe saldo charakteryzowało tylko wymianę Holandii i Hiszpanii - wykres 7). Inaczej niż w handlu pozostałymi kategoriami, na dodatnie saldo w handlu żywnością składa się nie tylko nadwyżka w obrotach z Unią Europejską, ale także z krajami trzecimi. Po 2014 r. nadwyżka eksportu nad importem w handlu z krajami spoza UE wyraźnie się zmniejszyła, głównie z powodu silnego zmniejszenia się polskiego eksportu żywności do Rosji.

Opisane powyżej tendencje znalazły odzwierciedlenie w stosunkowo wysokim poziomie wskaźników ujawnionych przewag komparatywnych charakteryzujących polski handel żywnością. Wskaźnik RCA<sup>4</sup> dla tej kategorii dóbr w Polsce należy do najwyższych wśród krajów Unii Europejskiej, a ponadto jest on wyższy niż w większości pozostałych sektorów w polskim eksporcie. Mimo ogólnej tendencji spadkowej wskaźników pokazujących specjalizację produktową, Polska w 2016 r. zajmowała wysokie drugie miejsce pod tym względem wśród krajów UE (po Bułgarii i Danii – wykres 8), podczas gdy w 2000 roku – ósme. Przyjmując za kryterium wysokość wskaźników ujawnionych przewag komparatywnych, żywność, ze względu na niższą importochłonność, pozostaje nadal zdecydowanym liderem polskiego eksportu. W 2016 r. wskaźniki RCA w handlu pro-

duktami spożywczymi były zdecydowanie wyższe niż w przypadku części samochodowych, mebli i sprzętu AGD.

\* Opinie wyrażone w artykule są osobistymi opiniami autora.

<sup>1</sup> W niniejszym artykule żywność definiowana jest jako towary sklasyfikowane w kategorii 1 klasyfikacji BEC (*Broad Economic Categories*). Tak zdefiniowane pojęcie żywności jest węższe niż pojęcie produktów rolnych wyodrębnionych na podstawie klasyfikacji HS (działy od 01 do 24). Część produktów rolnych jest bowiem klasyfikowana w kategoriach obejmujących dobra pośrednie oraz dobra konsumpcyjne nietrwałego użytku. Natomiast do żywności włączone są albuminy, które wg HS klasyfikowane są jako produkty chemiczne. W 2016 r. żywność (wg BEC) stanowiła 85% wartości polskiego eksportu produktów rolnych (wg HS).

<sup>2</sup> Duży udział handlu żywnością w krajach UE-15 odzwierciedla stosunkowo wysoki rozwój sektora rolno-spożywczego w tej grupie krajów, do czego przyczyniła się wspólna polityka rolna. Jednym z przejawów wysokiej efektywności tego sektora w krajach Europy Zachodniej są wysokie wartości eksportu żywności w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

<sup>3</sup> W 2016 r. nastąpił spadek udziału Polski w dostawach żywności w krajach, gdzie jej udział był dotychczas najwyższy (m.in. w Czechach), co tłumaczone jest nasilającym się protekcjonizmem wobec polskich produktów (Olipra, 2017).

<sup>4</sup> Wskaźnik RCA liczony wg formuły Lafaya:

$$LFI_j^i = 100 \left( \frac{x_j^i - m_j^i}{x_j^i + m_j^i} - \frac{\sum_{j=1}^N (x_j^i - m_j^i)}{\sum_{j=1}^N (x_j^i + m_j^i)} \right) \frac{x_j^i + m_j^i}{\sum_{j=1}^N (x_j^i + m_j^i)}$$

gdzie  $x_j^i$  oraz  $m_j^i$  oznaczają eksport i import produktu j-tego i-tego kraju, N oznacza liczbę dóbr. Interpretacja wskaźnika jest następująca: gdy przyjmuje on wartości wyższe od zera, to oznacza, że badany kraj ma względem zagranicy przewagę komparatywną w eksporcie wyrobów należących do grupy i. Natomiast jeżeli wartość obliczonego indeksu jest niższa od zera, wtedy mamy do czynienia z sytuacją odwrotną – badany kraj nie ma przewagi komparatywnej względem zagranicy (Lafay, 1992).

## Bibliografia

- Chechelski P. (2016), *Korporacje transnarodowe w polskim przemyśle spożywczym*, „Przemysł spożywczy”, nr 9.
- Lafay G. (1992), *The Measurement of Revealed Comparative Advantages*, (w:) Dagenais M.G. and Muet P.A (eds), *International Trade Modeling*, Chapman & Hill.
- OECD (2016), *Trade in Value Added (TiVA)*, December.
- Olipra J. (2017), *Polish food exports under the pressure of growing protectionism*, Central European Financial Observer.eu, 13.09.2017, <https://financialobserver.eu/poland/polish-food-exports-under-the-pressure-of-growing-protectionism/>

## Afiliacja:

Narodowy Bank Polski  
Departament Analiz Ekonomicznych  
E-mail: wojciech.mroczek@nbp.pl